

РЕАЛИЗАМ И КОНЦЕПТУАЛИЗАМ: ОД АНТРОПОЦЕНТРИЗМА ДО БОГООСТАВЉЕНОСТИ

Уметност неурозе и празнине

„Концептуализам поништава вољу за стварањем, непосредност стваралачког акта, свдећи га на предумишљај и манипулацију. Зато се данас толико говори о смрти уметности, ликовне критике и историје уметности. Неки циник би приметио да су концептуалисти евнуси уметности. Никада није истражен однос између концептуализма (или модернизма) и шизофреније, депресије и лудила. Могло би се говорити и о кретенизацији модерне уметности, а Ђорђо ди Ђенова је писао о њеној комерцијализацији и фекализацији. Та нова уметничка пракса није пробудила ничију вољу и свест, никога није успела да заинтересује за уметност. Након концептуализма, завладали су планетарни стваралачки дремеж, апатија и досада. Они који се усуђују да кажу да је то биланс авангарди су жигосани. Хана Арент је тврдила да ће будућност бити логорска, а уметност је већ таква”

Пише: Дејан Ђорић

Слика има свој живот и своју драму

Александар Луковић

Кон-цеп-ту-а-ли-зам је по-след-њи и кључ-ни фе-но-мен умет-но-сти XX ве-ка. Њи-ме се за-вр-ша-ва мо-дер-на и по-чи-ње но-во раз-до-бље у умет-но-сти, ко-ја на-пу-шта сми-сао умет-нич-ког, а про-блем све-сти по-ста-вља као ап-со-лут. Кон-цеп-ту-ал-на ис-тра-жи-ва-ња су за-не-ма-ри-ла нај-ши-ре зна-че-ње умет-но-сти, ње-на раз-ли-чи-та хте-ња и стре-мље-ња, и то да у њој до-ла-зе до из-ра-жа-ја осе-ћај-ност, ин-ту-и-ци-ја, ма-шта, ви-зи-ја, ре-ли-ги-о-зност и ма-те-ри-јал-ност. Мо-же ли се, сме ли се, умет-ност схва-ти-ти са-мо као свест и иде-ја и да ли би то би-ло над-ре-ђе-но не-ком ста-ром об-ли-ку умет-но-сти ако зна-мо да је и у про-шло-сти би-ло еле-ме-на-та кон-цеп-ту-ал-ног? Ко-ли-ко је умет-ни-ку за чин ства-ра-ња ва-жна са-мо-свест и шта је она у од-но-су на ум-ну сна-гу све-тих љу-ди или на Бож-ју про-ми-сао? За-што би умет-ник мо-рао да бу-де фи-ло-зоф-ски обра-зо-ван?

ЕГО И ВИ-ВИ-СЕК-ЦИ-ЈА

За-бо-ра-вља се да је пра-ви ства-ра-лац свим сво-јим би-ћем „при-кљу-чен” на цен-тра-ле ви-шег ума, на ар-хе-ти-по-ве и ко-лек-тив-но не-све-сно, те да има ди-рек-тан

при-ступ до-њим и гор-њим све-то-ви-ма. Он до ин-фор-ма-ци-ја до-ла-зи на пра-ви на-чин, ма ко-ји би-ли из-во-ри ње-го-вих са-зна-ња: исто-ри-ја, на-дах-ну-ће, љу-бав...

Кон-цеп-ту-а-ли-зам је умр-твио ства-ра-лач-ку моћ и мо-гућ-ност да се ства-ра-ла-штвом у чо-ве-ку про-бу-де не-по-зна-те си-ле. Од-ба-ци-ва-ње све-га за-рад мен-тал-ног је са-мо-о-гра-ни-ча-ва-ње и уки-да-ње дру-гих са-др-жа-ја. Зах-те-в за са-мо-по-сма-тра-њем, са-мо-про-ми-шља-њем, по-тре-ба за ана-ли-зом и сум-ња у де-ло су за умет-ност ма-ње ва-жни. Да-до Ћу-рић је у јед-ном ин-тер-вјуу ре-као да га ана-ли-за увек под-се-ћа на се-ци-ра-ње и да му је од-врат-на. За-што тра-жи-ти од умет-ни-ка да од-ба-ци ра-дост и во-љу и ства-ра-ње за-ме-ни из-уча-ва-њем Вит-ген-штај-на и Мо-ри-са Мер-ло-Пон-ти-ја? Фи-ло-зо-фи-ја и есте-ти-ка се ни-кад не-ће при-бли-жи-ти ужа-ре-ном је-згру умет-но-сти ко-је иси-ја-ва нај-ду-бљим ми-сли-ма, енер-ги-јом и сна-гом, из-ван вре-ме-на и про-сто-ра. По-след-њи ве-ли-ки фи-ло-зоф ка-кав је био Мар-тин Хај-де-гер, по-сле свих фи-ло-зоф-ских ис-ку-ста-ва, ми-са-о-них по-ри-ца-ња и от-кри-ва-ња, на-пу-стио је фи-ло-зо-фи-ју и про-уча-вао Хел-дер-ли-но-ву по-е-зи-ју, да-ју-ћи пред-ност умет-но-сти.

У том сми-слу, и нај-ба-нал-ни-ји ре-а-ли-зам као умет-ност ну-ди не-ке ду-бље са-др-жа-је не-го кон-цеп-ту-а-ли-зам. Ре-а-ли-стич-ко умет-нич-ко де-ло се ра-ђа из љу-ба-ви за ства-ра-њем, до-ди-ри-ва-њем и об-ли-ко-ва-њем ма-те-ри-је. Хер-ман Брох о то-ме ка-же: „Ако би не-ко при-ме-тио ка-ко тр-го-вац, вој-ско-во-ђа, др-жав-ник, не-по-сред-но фор-ми-ра-ју свет, док умет-ник ства-ра са-мо од-ра-зе, он-да би му ва-ља-ло ре-ћи да се и умет-ник ба-ви не-по-сред-ним оформ-ља-ва-њем и то у бо-ја-ма, у то-но-ви-ма, у ре-чи-ма, у ка-ме-ну и бе-то-ну, те се, да-кле, ни ов-де не ра-ди о не-ком но-вом ства-ра-њу, не-го та-ко ре-ћи о пре-фор-ми-ра-њу. Да-ка-ко, то је ов-де са-мо оно нај-спо-ред-ни-је, јер за умет-ни-ка су то у су-шти-ни тек по-моћ-на сред-ства. Пра-ви ма-те-ри-јал ко-јим се умет-ник слу-жи и ко-ји об-ли-ку-је у умет-нич-ка де-ла мо-гао би се озна-чи-ти јед-ним име-ном као ‚син-таг-ма ствар-но-сти‘. Пе-сни-штво, на при-мер, (с из-у-зет-ком да-да-и-зма) не спа-ја про-из-вољ-не ре-чи већ од-ре-ђе-не си-ту-а-ци-је: ‚чо-век пре-ла-зи пре-ко ули-це‘, то би от-при-ли-ке би-ла јед-на та-ква син-таг-ма ствар-но-сти. Чак и нај-фан-та-стич-ни-ја и нај-и-ре-ал-ни-ја пе-снич-ка де-ла са-зда-на су из та-ких син-таг-ми ствар-но-сти. А ни-шта друк-чи-је не сто-ји ни са оста-лим умет-но-сти-ма, јер ова-кве син-таг-ме ствар-но-сти мо-гу се до-ка-за-ти чак и у му-зи-ци.”

ПЛА-НЕ-ТАР-НИ СТВА-РА-ЛАЧ-КИ ДРЕ-МЕЖ

Умет-нич-ка де-ла су као људ-ска би-ћа – ра-ђа-ју се, жи-ве и уми-ру. Кон-цеп-ту-а-ли-зам по-ни-шта-ва во-љу за ства-ра-њем, не-по-сред-ност ства-ра-лач-ког ак-та, сво-де-ћи га на пред-у-ми-шљај и ма-ни-пу-ла-ци-ју. За-то се да-нас то-ли-ко го-во-ри о смр-ти умет-но-сти, ли-ков-не кри-ти-ке и исто-ри-је умет-но-сти. Не-ки ци-ник би при-ме-тио да су кон-цеп-ту-а-ли-сти ев-ну-си умет-но-сти, они ко-ји ва-пе за ма-ло љу-ба-ви, на-кло-но-сти и па-жње, а кад не мо-гу да их до-би-ју ба-ве се со-бом. Ни-ка-да ни-је ис-тра-жен од-нос из-ме-ђу кон-цеп-ту-а-ли-зма или мо-дер-ни-зма и ши-зо-фре-ни-је, де-пре-си-је и лу-ди-ла. Мо-гло би се го-во-ри-ти и о кре-те-ни-за-ци-ји мо-дер-не умет-но-сти, а Ђор-ђо ди Ђе-но-ва је пи-сао о ње-ној ко-мер-ци-ја-ли-за-ци-ји и фе-ка-ли-за-ци-ји. Да ли умет-ност сме да бу-де са-мо култ ума, его-и-зам, без са-др-жа-ја и све-га оног што ни-је са-мо-свест? При-ме-ри из бли-же и да-ље про-шло-сти упу-ћу-ју да су сна-ге умет-нич-ке са-мо-об-но-ве ве-ли-ке и да се пре-по-род до-га-ђа и он-да ка-да је угро-жен од-нос из-ме-ђу жи-во-та и ства-ра-ла-штва. Ису-ви-ше би јед-но-став-но би-ло ре-ћи да је ре-а-ли-зам жи-вот, а кон-цеп-ту-а-ли-зам смрт умет-но-сти, да је је-дан на по-чет-ку, а дру-ги на кра-ју исто-ри-је умет-но-сти. Ис-по-ста-ви-ло се да је кон-цеп-ту-а-ли-зам не-га-ци-ја, кал-кул, без мо-гућ-но-сти стил-ског по-ме-ра-ња.

Још је Жорж Ри-ви-ер, ве-ли-ки зна-лац мо-дер-не, пи-сао да је Ар-тур Рем-бо имао са-мо јед-но по-сла-ње – „да нас дез-о-ри-јен-ти-ше”. Кон-цеп-ту-а-ли-зам је до-при-нео да це-ла умет-нич-ка сце-на по-ста-не не-у-ро-тич-на. Ре-ги-на Мун-дел је уочи-ла да је ве-ћи-на да-на-шњих де-ла на-сле-ди-ла ши-зо-ид-не по-сту-ла-те да-да-и-зма и да је пост-мо-дер-на про-ши-ре-ни над-ре-а-ли-зам. Да ли се би-ло ко-је умет-нич-ко ис-ку-ство сме ап-со-лу-ти-зо-ва-ти и у име дик-та-ту-ре це-ре-брал-ног по-ста-ви-ти из-над свих оста-лих? Умет-ност је, за-рад сло-бо-де и кон-цеп-ту-а-ли-стич-ког на-сто-ја-ња да сва-ко мо-же да бу-де умет-ник, из-гу-би-ла све од-ли-ке људ-ског, са-те-ра-на у мо-дер-не му-зе-је и га-ле-ри-је, те кон-цло-го-ре ле-по-те.

Ви-со-ко-ин-те-лек-ту-ал-на но-ва умет-нич-ка прак-са ни-је про-бу-ди-ла ни-чи-ју во-љу и свест. Тач-ни-је, ни-ко-га ни-је ус-пе-ла да за-ин-те-ре-су-је за умет-ност. На-кон кон-цеп-ту-а-ли-зма, за-вла-дао је пла-не-тар-ни ства-ра-лач-ки дре-меж, апа-ти-ја и до-са-да. Они ко-ји се усу-ђу-ју да ка-жу да је то би-ланс аван-гар-ди су жи-го-са-ни. Ха-на Арент је твр-ди-ла да ће бу-дућ-ност би-ти ло-гор-ска, а умет-ност је већ та-ква. <

(Април 2006)